

ԴԱՐՁ

Մնացեք բարով, օրեր հեծովյան.

Մարդ
Դո՛ւն, ո՛վ խաբեբա, սևաշոր կախարդ.

Մնացեք բարով, օրեր հեծովյան.
Եվ հիմար ցնորք անմեծ մեծովյան.

Եվ ահա մի օր սևաշոր մի մարդ,
Ժպիտը դեմքին,
Պիսեր Սուրենին մոտեցավ հանդարտ.

Հիշում էր իրան մանկությունն բոլոր հրապուրանքներով:

Եվ պատահում էր, որ նրա [կինտո] տղերք[ը] արգանով
գիշերը գալիս էին հարբած, արգանի ձայնով և աղա-
ղակներով խուլ ներքնատունը աղմկում հանկարծ: Սուրենը
դեռևս [սարի] այծյամի նման նայում էր սրա[ն] ու նրա[ն]
[նայում էր] երեսին ապշած, բայց նա էլ սովորեց կամաց-
կամաց, ուրախանում նրա հետ միասին:

Շատ ու շատ անգամ հարբած մղդըսին
ա [Քելեխից] հարսանիքից, մեռելատնից
բ Հարսանքից կամ թե մեռելատնից,
Վերադառնում էր գիշերվան կեսին,
Դուռը բաց անում, տուն մտնում,
ա (Նորա ետևից գրքերը ձեռքին

Սուրենն էր մտնում)

բ Մղդսու դատարկ ձեռքին նայելով
Սուրենն էր մտնում թուրք կուլ տալով:
Վառում էր [մոմը, ապա խոսալով]
Անկողին փռում,
Թե այնքան ժամանակ պահում է նրան,
Ոչինչ չէ ստացել, ոչինչ չեն ղրկում,
ա Եվ երբեմն կոպիտ հայհոյանքներով,
բ Վերջացնում կոպիտ հայհոյանքներով,
Ու երեսին մի քանի խաչակնքելով,
Սոված թողնելով գյուղացի տղին,
Մոմը հանգցնում, մտնում անկողին:

Պառկում էր Սուրենն շունչն իրան քաշած ու մտածում էր ինքն իրան. [և երազում իրանց լիքը տուն] այս է պանդխտությունը, որ մայրս լաց էր լինում ինձ ճամփու դնելիս: Չէ՛, ո՞վ գիտե, գուցե բոլորն էլ այսպես են ապրում, շատ կարելի է ես ավելի երջանիկ եմ:

Բայց չըկարծեք, թե միշտ այսպես անմխիթար անցնում էր Սուրենի կյանքը մղդսու մոտ: Լինում էին երբեմն, երբ երեկոյան ուխտավորի[ն] [տված] մատաղի թոքերը [կամ ոտն ու գլուխը] անում էին խորոված և կամ մի շարեք կարմիր գինին մավի դաջած սուփրի վրա ծալապատիկ նստած, թիկն տված մղդսու ծնկան տակին, և կես հաց, մահճակալի առաջ նստում էր Սուրենն ու մեծ հրճվանքով կամ լսում էր մղդսու երգած շարականը, կամ [ինքն] առակները, և կամ ինքն էր ոգևորված իրան սովորած պատմություններից հրաշքներ պատմում, թե ինչպես մի մարդ թագավոր է դարձել, կամ ինչպես թագավորի մինը մյուսին հաղթել, և կամ իրան գրածները մղդսին բերանբաց [բերանը բաց]

լսում էր նրան և շատ անգամ քեֆի ժամանակ, գովում էր
նրան, և [թե]

Հանաք չիմանաք,

Մեծ մարդ կդառնա սա մի ժամանակ,

[Մղդսու մշտական այցելուն էր, որ գլխին ուներ] մի
սևածայր սև փափախ և մահուղ չուխա, թևերը կախած,
մի [քանի] անգամ պատտված գոտկին սիպտակ միրուքը
հասնում էր: Հայն շալվար ու ծայրերին [երկար] երեք
մեխանի կրճնկներավոր մահմուտներով չեքմեքը հագին
[երեք բարձր մեխ նրանց կրունկն էին]: Սուրենն երբեմն
սրանց պատկերը նկարում էր ու ցույց տալիս իրանց,
ծիծաղում էին ու իրար նայում [և] զարմանում նմանություն
վրա:

[Շատ ապրես], Սուրեն, Աստված շնորհք տա,
Երբեմն Սուրենը [ընկերներին] համփսոններին
Նախշում էր իրանց գինու գավաթով,
Մղդսու երկայն չիբուխը ձեռին,
Սամփսոնին իրա երկար փափախով,
Եվ նայում էին հարբած աչքերով,
Զարմանալով իսկություն վրա,
Ծիծաղում իրար ուսի խփելով
Շատ <...>

ա [Եվ երբ որ մի օր հարցրին]
բ Երբ տանտիրոջից հարց արին մի օր,
Թե որ որդին է Սուրենն իր[ան] հոր,
Առջի որդին է, պատասխանեցին:
[Երկայն միրուքով, մեծ-մեծ բեխերով], և չէր <...>
Մղդսին ուներ մի ծերուկ համփսոն,

ա [Որ կընշանակե փողով ընկեր],
 բ [Որ կընշանակե և գինու ընկեր],
 ա [Կարճահասակ էր], անունը Սամփսոն,
 բ Մի պարապ մարդ էր, անունը Սամփսոն,
 Սոված շրջում էր, մինչև որ ճանկեր
 երկայն, սրածայր, սև փափախ գլխին,
 Մի կողմը ծալած, ծռած ականջին,
 եվ մահուդ չուխա, թևերը կախած
 Դեղին լայն շավար, փողքերը թողած:
 Թե կարդաս, մի կարաս
 գինի խմես

Սուրենանց տանը ջահել ժամանակ ծերունկն եղել
 էր, իրան պատմելով, և ճանաչում էր նրա նախնիքին,
 պատմում էր նրանց քաջություններից, պատմում էր,
 [ինչպես նրանք] երևանն առնելիս, ինչպես քաջությամբ
 էին կռիվ տալիս Դադատանում, կամ ինչպես նրանք
 քառասուն հոգով Հասան խանի դեմ [կռվել էին հաջող]
 կռիվ են արել, հաղթել են [մեծաշուք] փառքով և ուրիշ ինչ-
 որ գործ են կատարել: Աղջկերանց վրա, տասը տարեկան,
 նամակ էր գրում կամ ոտանավոր —

Իմ աղավնյակ, իմ սիրական...
 Հոգուս հատոր... սրտիս կտոր...
 Մանկությունը, օ՛, պիղծ ձեռքով
 [Իսկ անցյալը, ա՛խ, թող մնա]
 Ձեմ բացելու այդ վարագույրն
 եվ ոչ կաշառված, շինծու խոսքով
 ա Պատմելու իմ <1 անընթ.> հրապույրն
 բ Պատմելու իմ այն հրապույրն:

[Միայն] Սակայն այսքանը պիտի իմանաք, որ
պարզության մեջ էր նա մեծացել, [և] ունեւոր օջախի հարկի
տակ [պակասության] չքավորության մասին դեռ չէր
[զգացել] մտածել [և] քնքույշ գգվանքով մերձավորների և
ծնողների խանդակաթ սիրով:

Եվ նստած իրան տատերի գոգում,
Ականջ էր դրել [նրանց] հեքիաթին,
Կամ ինչպես իրան պապերն աննկուն
ա [Պատերազմել էի դեմ անհավատին].
բ Ախոյան էին կանգնել հավատին
գ Պաշտպան էին կանգնել հավատին
Ականջ էր դրել Սուրեն<ը>
Երբ որ իրանց հին սրահի առաջ
Հավաքվում էին ծերերը մոռյլ
Եվ զրույց անում անցած օրերից:

Այսուհետև այսպիսի հիմարություն չանես,
Թե չէ ուշ կըլնի, երբ կըփոշմանես:

Եվ նա հիշում էր
Խաղաղ իրիկունն յուր հայրենիքի,
Երբ որ աստղալից երկնքի տակին

.....

Եվ լուսնի դիմաց պատմել էին նրան
Ավանդություններն իրանց աշխարհի:

Գիշերն անքուն նա մտածում էր
Չարերի վրա:
Բայց թողնենք մի կողմ
[Եվ թեև սրտում] չարերի ահը

Սիրում էր անչափ զենքն ու զրահը:
Եվ երգկից ընկած լուսնի շողքի տակ
Մի քաջք <...> խաղում է ահա.

Հիշում էր ինչպես յուր հայրն ալևոր
Իրանց գյուղացի մի հարուստ մարդուց
ա Տասնևհինգ մ<անեթ> փող առավ մի օր
բ Տասնևհինգ մ<անեթ> առավ մի օր
Եվ տվեց նրան մի մուրհակ պարտոց
Գյուղամեջ գնաց հպարտանալու
ա Որ իրան տղին մտքումը կա
բ Թե իրան տղին մտքումը կա
Այս երկու օրս քաղաք տանելու
Որ ներսեսական դպրոցում կարդա:
Եվ երկար-երկար բացատրելով
Կնոջը ուսման գինն ու հետևանքը,
Ապագա իրանց երջանկով յուրով
Յույց տալով իրան ամբողջ բերկրանքը,
Մյուս օրը նրանք դեռ լուսաբացին
[Վեր կացան ու ձի նստեցին]
Պատվիրեց շուտով պաշար թխելու,
Արտասուքները կուլ տալով
Եվ հեկեկալով գրկեց յուր որդուն
Սուրենի մայրը, նստացրեց ձիուն,
Մի ճիպոտ տվեց, որ քշե յուր ձին,
Գյուղաքաղաքում ծանոթների հետ
Սուրենը ուրախ նստեց ֆուրգոնին
Եվ ճանապարհին խեղճ մալականին
ա [Գլխահան արավ], սովորեց ГОИ-ն
բ Զահլեն տանում էր, կրկնելով ГОИ-ն:

Առաջին գիշերը ճանապարհին
 Առաջին օրերում դեռ նա տանջվում էր,
 ա Նրան կարոտն ամեն իրիկուն
 բ Ծանր էր կարոտը մանկական հոգու,
 Կարծես Սուրենին յուր մոտ կանչում էր
 ա Մայրական ձայնը [դեպի տուն]
 բ Մայրական ձայնը ամեն իրիկուն:
 [Եվ] իրանց երեխանց ուրախ աղմուկը
 Հասնում էր նրա ականջին.
 ա Օ՛, ինչպես էր ուզում Սուրենը մանուկ
 բ Օ՛, ինչպես էր ուզում աշխույժ մանուկը,
 գ Որ դուրս գա մի րոպե <1 անընթ.> ֆուրգոնեն
 բ Որ դուրս գա մի րոպե նրանց միջեն:
 <....> [ատեց ֆուրգոնին]
 [Եվ կամաց-կամաց սովորեց «ГОНИ»-ն]
 Երբոր մոտ եկան նրանք քաղաքին,
 ա Զաստավի նախշուն փայտի տակին,
 բ Զաստավի նախշուն գերանի տակին,
 [Անցնելուց հետո Սուրեն<ը> ետ նայեց
 Եվ հետաքրքրված հորը հարցրեց]
 — Որ քաղքից փախչես, գլխիդ կըձգեն <....>: